

УДК 330.101.54

Галушко О.С., Доценко О.Ю.

КОНСОЛІДОВАНЕ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розглянуто теоретичні основи консолідованого фінансування інноваційного розвитку регіону: встановлений взаємозв'язок між економічним ефектом, який отримують розпорядники фінансових ресурсів та їх участю у фінансуванні інноваційних проектів; обґрунтовано ступінь участі розпорядників фінансових ресурсів у фінансуванні інноваційного проекту.

Ключові слова: інновації, регіон, джерела фінансування, ефект, розпорядники фінансових ресурсів.

The theoretical basis of consolidated financing of innovative development of the region are considered: the relationship of economic impact, which are spending financial resources and their participation in the financing of innovative projects proved the involvement of managers of financial resources in the financing of innovation project.

Keywords: innovation, region, funding sources, effects, spending financial resources.

Забезпечення інноваційного розвитку регіонів України потребує створення ефективного механізму його фінансування. Разом з тим, в умовах фінансової кризи, все більш гостро стає питання пошуку джерел фінансування інноваційних проектів. Це визначає важливість розробки фінансового механізму інноваційного розвитку регіонів, консолідації фінансових ресурсів підприємств, місцевих та центральних органів влади, обґрунтування ступеня участі кожного з розпорядників фінансових ресурсів у процесі фінансування інноваційного розвитку.

Дослідження, що присвячені підвищенню ефективності інноваційного розвитку регіону, проведені до теперішнього часу розкривають, в основному, два аспекти цього процесу: перший – методичні підходи до оцінки ефективності інноваційного розвитку або окремих інноваційних проектів, вибір з них найбільш ефективних; другий – пошук джерел фінансування інноваційного розвитку. Ці напрямки розвиваються паралельно. Так, серед вітчизняних дослідників методів оцінки інвестиційних проектів слід вказати роботи А. І. Амоші, І.А. Бланка, В.П. Ковальова, О.О. Пересаду, В.П. Савчука В.М.Хобти та інших дослідників. Разом з тим комплексний підхід до розкриття усіх аспектів ефективності інноваційного проекту простежується лише у результатах дослідження [1,2], де автори розподіляють економічний ефект інноваційного проекту на комерційний, економічний, екологічний, соціальний та бюджетний. Разом з тим у роботі [1,2] не означені отримувачі перелічених складових економічного ефекту та не визначено сутність позитивних наслідків від його отримання.

Дослідженню фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України та її регіонів присвячені роботи Єрмошкіної О.В., Кузнецової А.Я., Крупки М.І., Юркевича О.М., та інших науковців. При цьому дослідження перелічених авторів стосуються, як пра-

вило, ефективного використання інвестиційного капіталу, банківського та венчурного фінансування інновацій.

Тобто, практично відсутні дослідження, присвячені визначенню взаємозв'язку між економічним ефектом, який отримує той чи інший розпорядник фінансових ресурсів та його участю у фінансуванні відповідного інноваційного проекту, або інноваційної програми. У зв'язку з цим у якості інвестора розглядається підприємство - інноватор, яке і фінансує інноваційний проект за рахунок власних, позикових коштів або коштів, що надходять у вигляді субсидій з державного бюджету. Останнє є проблематичним як з точки зору дефіциту бюджетних коштів, так і з точки зору організаційних аспектів отримання бюджетних ресурсів: достатньо зазначити, що, згідно з існуючим законодавством [3], для отримання бюджетних коштів підприємство - інноватор повинно отримати дозвіл комісії, у яку входять представники 10 міністерств та відомств (рис. 1). Тому, як свідчать офіційні дані Держкомстату України [4], підприємства за останні десять років при інвестуванні у власне виробництво використовували, в основному власні фінансові ресурси (їх частка у загальному обсязі інвестицій складала від 37 до 65 відсотків), при цьому частка коштів, отриманих з бюджету (державного та місцевого) складала від 0,2 до 2,4 %, кошти іноземних інвесторів складали 0,8 – 24% , а інші джерела - від 5 до 31%.

Рис.1 Державні структури, представники яких, згідно з Законодавством України, повинні обов'язково входити до комісії, що розглядає доцільність фінансування інноваційного проекту за кошти державного бюджету

Враховуючи вищевикладене метою даної публікації автори визначили обґрунтування взаємовигідної участі суб'єктів отримання комерційного, економічного, соціального, екологічного і бюджетного ефекту від впровадження інноваційного проекту у консолідованому фінансуванні його розробки та реалізації.

Згідно з чинним законодавством України [3] джерелами фінансування інновацій можуть бути: власні та запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти Державного бюджету України, кошти місцевих бюджетів; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України. Бюджетні кошти спрямовуються на здешевлення кредитів, залучених у національній та іноземній валюті, у тому числі за кредитами, залученими від іноземних фінансових установ, для реалізації інноваційних та інвестиційних проектів у реальному секторі економіки; надання державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування [3].

Існуючі класифікації джерел фінансування [5,6] передбачають такі класифікаційні ознаки, як форми фінансового забезпечення (державне фінансування; фінансування за рахунок позикових коштів; фінансування за рахунок власних фінансових ресурсів суб'єктів господарювання) [5], методи фінансового забезпечення (державне фінансування та комерційне інвестування) [6]. Деякі дослідники [7,8] розподіляють джерела фінансування інноваційного проекту за видами власності (власні, залучені та позикові фінансові ресурси). Аналіз існуючих підходів до визначення джерел фінансування інноваційних проектів свідчить, що, не зважаючи на глибоку проробку цього питання, вони не у повній мірі враховують такі фактори, як термін фінансування інноваційного проекту, ступінь ризику та взаємозв'язок ефекту, який отримує розпорядник фінансових ресурсів від реалізації інноваційного проекту з його участю у фінансуванні його розробки та реалізації. Разом з тим, на думку авторів даної публікації, останній фактор повинен бути вирішальним при визначенні джерел фінансування інноваційного проекту.

Розгляд складових ефекту від впровадження інноваційного проекту, дозволяє сформулювати сукупність розпорядників фінансових ресурсів, які повинні брати участь у консолідованому фінансуванні інноваційного проекту. Такий підхід дає змогу розширити джерела фінансування інноваційного проекту.

Консолідоване фінансування інноваційного проекту повинно у базуватися на принципі відповідності участі того чи іншого розпорядника фінансових ресурсів економічному ефекту, який він отримує. Тобто обсяги фінансування між отримувачами економічного ефекту (розпорядниками фінансових ресурсів) у при консолідованому фінансуванні повинні розподілятися прямо пропорційно частці очікуваного економічного ефекту у загальному економічному ефекті від реалізації інноваційного проекту:

$$\gamma_{ij} = \frac{E_{ij}}{\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n E_{ij}}, \quad (1)$$

де γ_{ij} – частка i -ого ефекту, який отримує j -й розпорядник фінансових ресурсів у загальному ефекті інноваційного проекту;

E_{ij} - очікуваний i -ий ефект інноваційного проекту, який отримує j -й розпорядник фінансових ресурсів при реалізації інноваційного проекту;

m - кількість складових економічного ефекту від впровадження інвестиційного проекту;

n - кількість розпорядників фінансових ресурсів, які отримують економічний ефект від впровадження інноваційного проекту.

Як відомо, ефективність інноваційного проекту містить комерційну, економічну, екологічну та соціальну складові [1].

Так, підприємство – інноватор спрямовує інноваційний проект на отримання комерційного ефекту за рахунок підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, підвищення попиту продукції на ринку товарів, робіт та послуг, зниження платежів за забруднення навколишнього середовища, тощо. Оскільки це все призводить до отримання додаткового прибутку у поточному або перспективному періодах, підприємство і вкладає власні кошти у інноваційний проект, або розподіляє витрату власних коштів на більш тривалий період шляхом залучення боргових фінансових ресурсів (банківських або облігаційних кредитів) з подальшим їх погашенням. Разом з тим економічний ефект від впровадження інноваційного проекту отримує не тільки підприємство-інноватор. Так, якщо реалізація інноваційного проекту призводить появи нових робочих місць, зниження захворюваності населення, підвищення заробітної плати на основі зростання продуктивності праці, знижує травматизм та профзахворювання, тощо, це відбивається на рівні виплат по безробіттю; зміні обсягів фонду соціального страхування і пенсійного фонду; зміні витрат, пов'язаних з травматизмом і профзахворюваннями, зменшення виплат допомоги з тимчасової непрацездатності, пенсій по інвалідності, щодо. Якщо соціальний ефект від інноваційного проекту на рівні регіону призводить до зростання платоспроможності громадян, це стимулює розвитку виробництва. При визначенні вартісної оцінки соціального ефекту також доцільно враховувати факт підвищення рівня заробітної плати як на підприємстві, яке впроваджує інновації, так і на підприємствах регіону, що в підсумку призведе до збільшення надходжень в місцеві бюджети за рахунок податку з доходів фізичних осіб.

Ілюстрація якісних характеристик соціального ефекту інноваційного проекту наведена на рис. 2.

Рис. 2 - Економічні наслідки соціального ефекту інноваційного проекту

Тобто, соціальний ефект інноваційного проекту можна розраховувати за наступною формулою:

$$E_c = \Delta\Pi_{\text{дфо}} + \Delta\Pi_{\text{бф}} + \Delta B_{\text{фз}} + \Delta B_{\text{нпр}}, \quad (2)$$

де E_c - соціальний ефект інноваційного проекту, гр. од.,

$\Delta\Pi_{\text{дфо}}$ - збільшення надходжень до місцевих бюджетів від податку на доходи фізичних осіб, гр. од.,

$\Delta\Pi_{\text{бф}}$ - збільшення надходжень до позабюджетних фондів, гр. од.,

$\Delta B_{\text{фз}}$ - зниження виплат з фонду сприяння зайнятості, гр. од.,

$\Delta B_{\text{нпр}}$ - зниження виплат по тимчасовій непрацездатності, гр. од.

З наведеної формули ясно, що участь у консолідованому фінансуванні інноваційного проекту, як отримувачі економічного ефекту від його впровадження повинні брати місцеві бюджети та позабюджетні фонди.

Екологічний ефект інноваційного проекту (зниження кількості викидів відходів у навколишнє середовище, економія природних ресурсів, забезпечення безвідходності виробництва) також мають вартісний вимір, оскільки не тільки знижують екологічні платежі підприємства - інноватора, а і знижує витрати екологічних фондів, витрати бюджету, пов'язані з наслідками забруднення навколишнього середовища, що відбиваються на працездатності та захворюваності громадян.

У існуючих дослідженнях екологічну складову дослідники розглядають, здебільшого, як чинник зниження витрат підприємства. Так, за словами Захарченко Д.А., вартісну оцінку екологічного ефекту необхідно визначати показниками: економія від використання відходів; економія від збільшення часу експлуатації устаткування; економія від зменшення витрат на ремонт устаткування; зменшення витрат у результаті поліпшення екологічного стану навколишнього середовища [9]. Швіндіна Г.А. констатує [10], що витрати споживання природних ресурсів враховують плату за використання природних ресурсів, виплати підприємства на відновлення та відтворення природних ресурсів, концесійні платежі (при виданні природних ресурсів у довгострокову оренду), витрати на зниження або попередження утворення твердих відходів, витрати на зниження або попередження надходження відходів у навколишнє природне середовище, витрати на зниження або знешкодження впливу шкідливих речовин. Тобто, існуючі дослідження не враховують той факт, що екологічний ефект призводить до зменшення захворюваності та смертності населення в регіоні, що в свою чергу відображається як додатковий соціальний ефект у вигляді покращенні якості життя населення регіону, запобігання надмірного відволікання бюджетних коштів на утримання медичних закладів, інтернатів, тощо в умовах підвищеного шкідливого навантаження на навколишнє середовище, здоров'я населення.

Узагальнюючи вищевикладене, можна виділити наступні вартісні характеристики екологічного ефекту інноваційного проекту (рис. 3). Таким чином, екологічний ефект інноваційного проекту доцільно розраховувати за наступною формулою:

$$E_{\text{ек}} = \Delta B_{\text{нз}} + \Delta\Pi_e + \Delta\Pi_{\text{ен}} + \Delta E_c, \quad (3)$$

де $E_{\text{ек}}$ - екологічний ефект інноваційного проекту, гр. од.,

$\Delta B_{\text{нз}}$ - зниження витрат з бюджету на природоохоронні заходи, гр. од.,

$\Delta\Pi_e$ - зниження екологічного податку, гр. од.,

$\Delta\Pi_{\text{ен}}$ - зниження штрафних санкцій за порушення екологічних нормативів, гр. од.,

ΔE_c - додатковий соціальний ефект, гр. од.

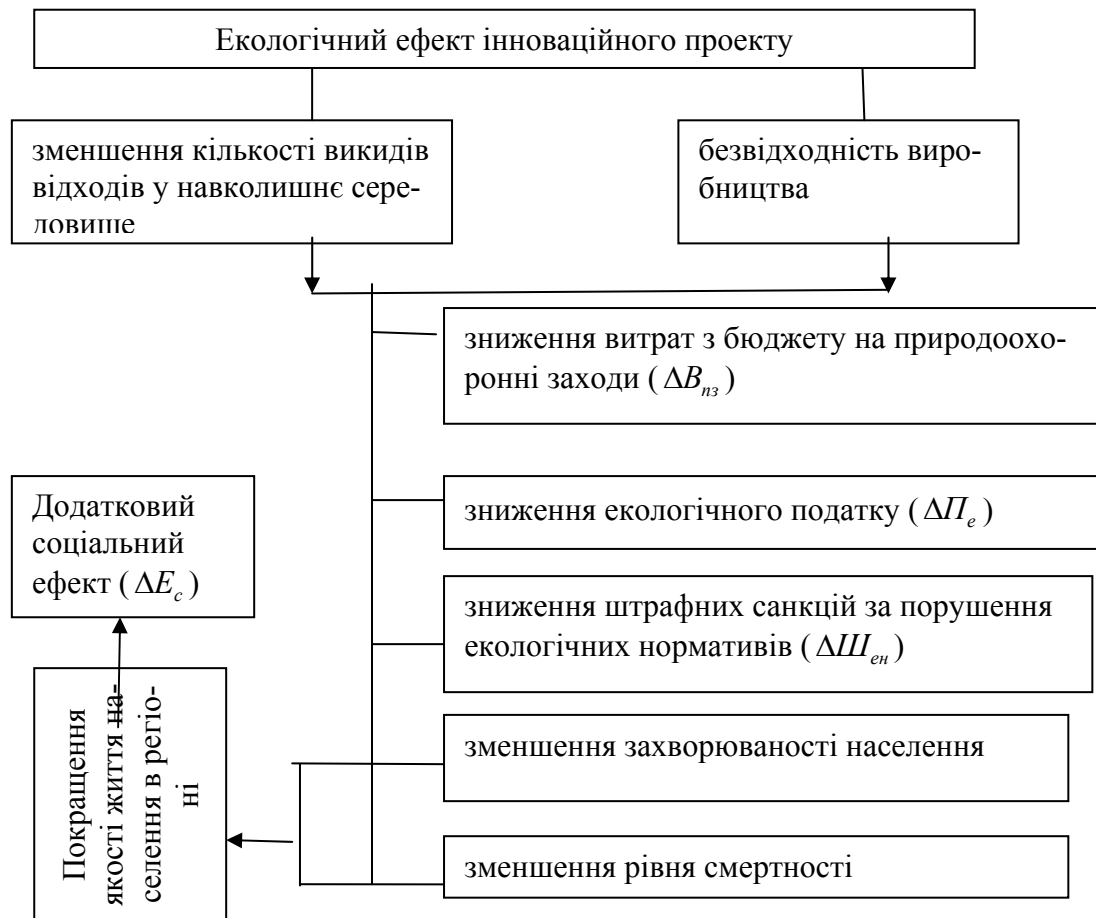

Рис. 3 - Економічні наслідки екологічного ефекту інноваційного проекту

Як і при оцінці соціального ефекту, зміст формули визначає учасників консолідованого фінансування інноваційного проекту. Це, перш за все – підприємство - інноватор, а також екологічні фонди, місцевий та центральний бюджет.

Якщо соціальні або екологічні ефекти інноваційного проекту можна віднести до основних результатів регіональної цільової програми, то може йти мова про часткове фінансування інноваційного проекту за рахунок коштів місцевого бюджету, спрямованих на реалізацію цієї програми. В Дніпропетровській області на 2011 рік діє 71 програма, серед яких можна виділити «Програма охорони навколишнього природного середовища Дніпропетровської області на 2005–2015 роки», «Обласна комплексна програма поводження з відходами», «Програма поліпшення екологічного стану Дніпропетровської області за рахунок зменшення забруднення довкілля основними підприємствами-забруднювачами на 2007–2015 роки», «Програма підтримки сімей та жінок у Дніпропетровській області на 2007–2011 роки», «Обласна програма запобігання та лікування серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань на 2008–2012 роки», «Програма поліпшення стану безпеки, гігієни праці та виробничого середовища в Дніпропетровській області на 2008–2011 роки», «Програма зайнятості населення Дніпропетровської області на 2010–2011 роки» та інші [11].

Таким чином, процес визначення джерел фінансування інноваційного проекту (учасників консолідованого його фінансування) на основі визначення частки кожного з учасни-

ків консолідованого фінансування у отриманні економічного ефекту, повинен здійснюватися за такими етапами:

1- розробка інноваційного проекту з усіма виробничими, операційними та фінансовими розрахунками, які в результаті визначають необхідну суму S фінансування проекту з урахуванням інфляції, терміну та ризику проекту.

2- розрахунок ефекту E проекту та його видів, а саме економічного E_e , комерційного E_k , бюджетного E_b , соціального E_c та екологічного E_{ek} :

$$E = \sum E_i = E_e + E_k + E_b + E_c + E_{ek} , \quad (4)$$

де E - загальний ефект інноваційного проекту, гр. од.,

E_i - i -ий ефект інноваційного проекту, гр. од.,

E_e - економічний ефект від реалізації інноваційного проекту, гр. од.,

E_k - комерційний ефект від реалізації інноваційного проекту, гр. од.,

E_b - бюджетний ефект від реалізації інноваційного проекту, гр. од.,

E_c - соціальний ефект інноваційного проекту, гр. од.,

E_{ek} - екологічний ефект інноваційного проекту, гр. од.

3 - визначення частки ефекту кожного з його отримувачів (по видах ефекту)

4 - розрахунок участі кожного з отримувачів економічного ефекту формулою за формулою (ф. 1)

Загальна сума коштів, яка спрямовується на фінансування інноваційного проекту з усіх обраних джерел повинна бути достатньою та відповідати розрахункам на першому етапі:

$$x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_n = S , \quad (5)$$

де x_n - фінансування інноваційного проекту j -м учасником консолідованого фінансування, гр. од.,

S - загальної суми фінансування інноваційного проекту, гр. од.

Використання запропонованого підходу визначення джерел фінансування інноваційних проектів дозволить розширити можливості фінансування інновацій, оцінити вплив інноваційного проекту на соціальний розвиток регіону та його екологічне становище. Обґрунтування складу учасників консолідованого фінансування на підставі розподілу економічного ефекту по факторам його отримання та по розпорядникам фінансових ресурсів дозволить підвищити якість управління регіональними інноваційними проектами.

Подальше дослідження повинно бути спрямоване на удосконалення процесу формування фінансових ресурсів інноваційного розвитку регіону.

Література

1. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов и их отбору для финансирования / 2-я редакция. Утв. 21.07.1999 Госстроем России, Минэкономки РФ, Минфином РФ. - М., 1999; (Утверждено Госстрой России Министерство экономики РФ Министерство финансов РФ Госкомпром России от 31 марта 1994 г. N 7-12/47)
2. Методические рекомендации по оценке эффективности научных, научно-технических и инновационных разработок - Постановление Национальной академии наук Беларуси и Государственного комитета по науке и технологиям Республики Беларусь 3.01.2008 № 1/1
3. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV — Електрон. ресурс/ Режим доступу: URL^<http://www.rada.gov.ua/>
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік. - К.: Держкомстат, 2010. - 258 с.

5. Кузнецова А.Я. Інвестиційно-інноваційна діяльність та система її фінансового забезпечення.. –Автореферат дис. доктора екон. наук 08.04.01. – Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАН України”, Київ, 2005. – 37с.
6. Юркевич О. М. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності в економіці України. – Автореферат дис. кан. екон. наук 08.04.01. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 2006. – 16с.
7. Инновационный менеджмент: Учебное пособие/ Под ред. д.э.н. , проф. Л.Н. Оголевой. – М.: ИНФРА=М, 2004 - 238с.
8. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учеб. Пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 446с.
9. Захарченко Д.О. Методи оцінки соціальної значимості інвестиційного проекту металургійних підприємств. – Автореферат дис. кан. екон. наук 08.00.04 - Приазовський державний технічний університет Міністерства освіти і науки України, Маріуполь, 2008. – 21с
10. Швіндіна Г.О. Екологічний менеджмент в енергетичних господарствах машинобудівних підприємств. – Автореферат дис. кан. екон. наук 08.08.01– Сумський державний університет. - Суми, 2006. – 22с.
11. Перелік діючих у 2011 році регіональних цільових програм/ Електрон. ресурс/ Режим доступу: URL^ <http://oblrada.dp.ua/region-programmes>

Рекомендовано до публікації:
д.е.н., с.н.с. Ляшенко В.І., 02.02.2012 р.

Надійшла до редакції:
05.02.2012 р.